

LIETUVOS
ADVOKATŪRA

Duomenys kaupiami Juridinių asmenų registre, kodas 300099149, Lviso g. 7-9, LT-09313 Vilnius, www.advokatura.lt

Tel. +370 5 262 4546, faks. +370 5 212 1859, el. p. la@advokatura.lt, a. s. SEB bankas LT877044060001030612

Lietuvos Respublikos finansų ministerijai

2023-04-07 Nr. 152

El. p. finmin@finmin.lt; Jolanta.Kiliuliene@finmin.lt

DĖL TEISĖS AKTŲ PROJEKTŲ PAKETO

Lietuvos advokatūrai derinimui pateikta:

- Nr. 23-3955 „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 2, 6, 8, 13¹, 16, 17, 18, 18², 20, 21, 24, 25, 27, 34, 35 ir 37 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 12¹ straipsniu įstatymo, Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo Nr. IX-675 2, 5, 12, 17, 17², 18, 19, 46¹, 47, 56¹ straipsnių, 1 priedėlio pakeitimo ir įstatymo papildymo 30² straipsniu įstatymo ir Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 21, 71, 92 straipsnių ir 2 priedo pakeitimo įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“;
- Nr. 23-3956 „Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 2, 6, 8, 13¹, 16, 17, 18, 18², 20, 21, 24, 25, 27, 34, 35 ir 37 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 12¹ straipsniu įstatymas“ (toliau – GPMĮ Projektas);
- Nr. 23-3957 „Pelno mokesčio įstatymo Nr. IX-675 2, 5, 12, 17, 17², 18, 19, 46¹, 47, 56¹ straipsnių, 1 priedėlio pakeitimo ir įstatymo papildymo 30² straipsniu įstatymas“ (toliau – PMĮ Projektas);
- Nr. 23-3958 „Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 21, 71, 92 straipsnių ir 2 priedo pakeitimo įstatymas“ (toliau – PVMĮ Projektas; visi kartu – teisės aktų projektai).

Pažymėtina, kad nors Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 5, 10, 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – VSDĮ Projektas) ir Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 3, 4, 5 ir 8 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo II(1) skyriumi įstatymo projektas (toliau – NSDĮ Projektas) derinimui Lietuvos advokatūrai teikti nebuvo, manytina, kad šie projektai yra neatsiejama siūlomos mokesčių reformos dalis. Atsižvelgiant į tai, susipažinusi su aukščiau minėtais teisės aktų projektais, Lietuvos advokatūra teikia savo pastabas ir pasiūlymus dėl visų aukščiau nurodytų įstatymų projektų kompleksiškai.

1. Dėl teisės aktų projektų poveikio vertinimo

Lietuvos advokatūros įsitikinimu, teisės aktų projektų pateikimas, kuriais ženkliai keičiamas ir didinamas individualios veiklos pajamų apmokestinimas, šiuo metu esant įtemptai geopolitinei padėčiai, vis dar siekiant išspręsti COVID-19 pandemijos sukeltas neigiamas socialinės ir ekonomines pasekmes, infliacijos ir palūkanų augimo kontekste, laikytinas kritikuotinu ir socialiai neatsakingu teisėkūros procesu.

Lietuvos advokatūra nėra prieš teisinio reguliavimo pokyčius, racionalius pasiūlymus ir yra pasirengusi argumentais dalintis bei kompromisų keliu siekti pokyčių ir mokestiniame reguliavime, tačiau pažymime, jog teisinio reguliavimo pokytis neturėtų priešinti visuomenės, neturėtų būti prievartinis visų suvienodinimas, nes tai tiesiog yra nesuderinama su demokratija, žmogaus teisių užtikrinimu ir stabilumu. Dėl pateiktų teisės aktų projektų ne tik nebuvo iš anksto konsultuotasi su visuomene, taip pat, mokestinės naštos didinimas nebuvo aptartas nė su viena profesine organizacija ar kita suinteresuota visuomenės grupe. Todėl pasirinktas būdas pristatyti tokios didelės apimties teisės aktų projektais kuriamą mokesčių reformą derinimui su suinteresuotomis grupėmis, skiriant vos trijų savaičių terminą, yra nepakankamas ir laikytinas neatitinkančiu konstitucinio atsakingo valdymo principo.

Remiantis Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 15 straipsnio 1 dalimi, rengiant teisės akto, kuriuo iš esmės keičiamas teisinis reguliavimas, projektą, privalo būti atliekamas numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas. Šio *vertinimo išsamumas turi būti proporcingas galimoms numatomo teisinio reguliavimo pasekmėms*. To paties straipsnio 2 dalis numato, kad atliekant numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimą, *nustatomas galimas teigiamas ir neigiamas poveikis to teisinio reguliavimo sričiai, asmenims ar jų grupėms, kuriems bus taikomas numatomas teisinis reguliavimas*. Individualia veiklos forma gyventojai vykdo veiklas įvairiuose sektoriuose (teisinių paslaugų, kurjerio/pervežimo paslaugų, paslaugų grožio industrijoje ar kultūros, pramogų srityje, žemės ūkyje ir t.t.), taigi galimas teisinio reguliavimo teigiamas ar neigiamas poveikis turėtų būti vertinamas kiekviename tokiaame sektoriuje atskirai. Nei GPMĮ Projekto, nei PMĮ Projekto aiškinamuosiuose raštuose tokio pobūdžio vertinimo nėra. Atsižvelgiant į teisės aktų projektais numatomo naujo teisinio reguliavimo pobūdį, mastą, turi būti įvertinamas poveikis ekonomikai, konkurencijai, valstybės finansams, socialinei aplinkai, viešajam administravimui, teisinei sistemai, kriminogeninei situacijai, korupcijos mastui, aplinkai, administracinei naštai, regionų plėtrai, emigraciniam procesams, socialiai pažeidžiamų asmenų padėčiai, reglamentuojamoms profesijoms ir kitoms sritims. Tuo tarpu, GPMĮ Projekto aiškinamajame rašte pateikiamas itin trumpas ir akivaizdžiai deklaratyvus pobūdžio numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas. Nors teisės aktų projektai yra didelės apimties, daro įtaką ne mažai daliai visuomenės, numatomo teisinio

reguliavimo poveikio vertinimas apsiriboja mažareikšme išvada, kad daromi pakeitimai „<...> ilgalaikiu laikotarpiu galėtų iš dalies prisidėti, nors ir nežymiai, prie pajamų nelygybės rodiklio gerinimo. <...> pajamų nelygybė šiek tiek sumažėtų – Gini indeksas trečiaisiais metais po pakeitimų sumažėtų 0,2 proc. p. skurdo lygis pasikeistų nedaug – jis sumažėtų 0,1 proc. p.“ Neigiamos siūlomo reguliavimo pasekmės visai neminimos. PMĮ Projekto aiškinamajame rašte, taip pat, apsiribojama pavieniais deklaratyviais sakiniais, kaip kad – „Pagerinus smulkiojo verslo apmokestinimo sąlygas numatomas teigiamas poveikis smulkiojo verslo, laikomo ekonomikos varomąja jėga, plėtrai.“ Tačiau nepateikiami nei konkretūs duomenys lemiantys tokį vertinimą, nei vertinimo rezultatai. Taip pat, nenumatomos jokios rizikos ar neigiamos pasekmės.

Pažymėtina, jog minėtuose aiškinamuosiuose raštuose nurodoma, kad mokestinės naštos didinimas grindžiamas poreikiu užtikrinti teisingesnį apmokestinimą ir mažinti nelygybę. Tačiau neįvertinta, kad mokesčių didinimas galimai didins šešėlinę ekonomiką (gyventojams, vykdančioms individualią veiklą, mokestinė našta didinama beveik dvigubai, kas akivaizdžiai gali paskatinti juos neapskaityti visų pajamų ar apskaityti jas ne tada, kada jos gaunamos), apsunkins mokesčių administravimą (asmenys, vykdančys individualią veiklą ir gaunantys pajamas, viršijančias registravimosi pridėtinės vertės mokesčio (toliau –PVM) mokėtojų ribą, privalės rinkti dokumentus, pagrindžiančius išlaidas), be to, dėl naudojimosi teise į PVM atskaitą (individualią veiklą vykdančys asmenys, PVM mokėtojai, šiuo metu naudodamiesi galimybe atskaityti 30 proc. sąnaudų nerinkdami apskaitos dokumentų, šia teise dažnai savo noru nesinaudoja) valstybės biudžetas galimai neteks dalies pajamų. Negalima neįvertinti ir to, kad dalis aukštos pridėtinės vertės individualią veiklą vykdančių gyventojų (teikiančių intelektualines paslaugas) gali pasirinkti išvykti iš Lietuvos arba nepriimti sprendimo į Lietuvą atvykti (sugrįžti), kadangi individualia veikla teikiamų paslaugų rinka Lietuvoje taps dar mažiau patraukli. Todėl siūlomi mokestinės aplinkos pakeitimai turi būti vertinami ne tik nacionaliniame, tačiau ir bent jau kitų regiono valstybių mokestinių sistemų patrauklumo kontekste.

Negana to, visiškai nevertinta siūlomų pakeitimų įtaka paslaugų, įskaitant, bet neapsiribojant, pavyzdžiui, teisinių paslaugų kainų pokyčiui. Jeigu būtų priimti visi siūlomi įstatymų pakeitimai, nuo 2026 m. advokatų ir kitų individualią veiklą vykdančių PVM mokėtojų bendra mokestinė našta, įskaitant ir PVM, kurio atskaita teikiant intelektu sukurtas paslaugas iš esmės negalima ir tiesiog sudaro paslaugos kainos dalį (ypač paslaugas teikia fiziniams asmenims ne PVM mokėtojas), sudarytų beveik 50 proc. (pvz.: iš gautos 121,00 Eur su PVM paslaugos kainos, 21,00 Eur sudarytų PVM, 20,00 Eur - GPM, 12,45 Eur - VSDĮ, 6,28 Eur – PSDĮ (bendrai 59,73 Eur arba net 49,36 proc. mokesčių) ir tik 61,27 Eur arba 50,63 proc. atitektų tiesiogiai advokatui). Toks apmokestinimas ne tik ženkliai viršytų darbo pajamų apmokestinimą, tačiau taptų pačiu didžiausiu tokių paslaugų pajamų apmokestinimu šalyje. Tai sąlygotų visų individualią veiklą vykdančių asmenų,

įskaitant ir advokatų ar advokato padėjėjų, skaičiaus reikšmingą sumažėjimą, paslaugų kainų ženklų kilimą ir, žinoma, šių paslaugų prieinamumo sumažėjimą. Paslaugų kainų didėjimas, kaip jau minėta anksčiau, šiuo itin nestabiliu ir didelę infliaciją pasiekusiu laikotarpiu bus dar vienas neigiamas aspektas vartotojams. Daliai visuomenės kai kurios paslaugos, įskaitant ir teises konsultacijas, gali tapti visai neprieinamos. Tai keltų realią grėsmę sklandžiam teisingumo sistemos funkcionavimui, o kartu ir teisės į teisingą teismą, garantuojamos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 10 straipsniu, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsniu bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija 31 straipsnio 2 dalimi, užtikrinimui.

Atliekant poveikio vertinimą, mūsų požiūriu, yra būtina sulaukti 2022 metų pajamų deklaravimo pabaigos ir atlikti nuoseklų 5 metų pajamų palyginimą, nes 2021 metų iš individualios veiklos gautų ir deklaruotų pajamų vertinti vienareikšmiškai negalima, atsižvelgiant į tai, kad 2021 metais deklaruotos visų Lietuvoje vykdančių individualią veiklą pajamos sumažėjo virš 50 proc. lyginant su 2020 metų deklaruotomis pajamomis. Tai labai reikšmingas faktas, įpareigojantis nevykdyti skuboto mokesčių sistemos pertvarkymo, nes jis įrodo kaip jautriai koreguojasi individualios veiklos paslaugų teikimas atsižvelgiant į aplinkos (pandeminius, rinkos ir kitus) pokyčius.

Atkreiptinas dėmesys į realius skaičius, kurie atskleidžia faktą, jog mokesčių sistemos pokyčio poveikis palies visus, o ne tik daug uždirbančius:

- jeigu dabar individualią veiklą vykdančias asmuo gauna per mėnesį 1 000 Eur sumą (neatskaičius išlaidų ir mokesčių), tai per vienerius metus jis gauna 12 000 Eur (neatskaičius išlaidų ir mokesčių). Jam dabar tenkanti mokestinė našta 15,79 proc., t.y. 1 894,20 Eur mokėtinų mokesčių, o po mokesčių pakeitimų mokestinė našta bus 34,04 proc., t.y. 4 085,28 Eur mokėtinų mokesčių;
- jeigu dabar individualią veiklą vykdančias asmuo gauna per mėnesį 2 000 Eur sumą (neatskaičius išlaidų ir mokesčių), tai per vienerius metus jis gauna 24 000 Eur (neatskaičius išlaidų ir mokesčių). Jam dabar tenkanti mokestinė našta 15,79 proc., t.y. 3 788,40 Eur mokėtinų mokesčių, o po mokesčių pakeitimų mokestinė našta bus 34,04 proc., t.y. 8 170,56 Eur mokėtinų mokesčių;
- jeigu dabar individualią veiklą vykdančias asmuo gauna per mėnesį 3 000 Eur sumą (neatskaičius išlaidų ir mokesčių), tai per vienerius metus jis gauna 36 000 Eur (neatskaičius išlaidų ir mokesčių). Jam dabar tenkanti mokestinė našta 18,21 proc., t.y. 6 556,20 Eur mokėtinų mokesčių, o po mokesčių pakeitimų mokestinė našta bus 34,04 proc., t.y. 12 255,84 Eur mokėtinų mokesčių;
- jeigu dabar individualią veiklą vykdančias asmuo gauna per mėnesį 4 000 Eur sumą (neatskaičius išlaidų ir mokesčių), tai per vienerius metus jis gauna 48 000 Eur

(neatskaičius išlaidų ir mokesčių), jo mokestinė našta šiuo metu 22,13 proc., t.y. 10 623,20 Eur mokėtinų mokesčių, o po mokesčių pakeitimų mokestinė našta bus 34,04 proc., t.y. 16 341,12 Eur mokėtinų mokesčių;

- jeigu dabar individualią veiklą vykdančias asmuo gauna per mėnesį 5 000 Eur sumą (neatskaičius išlaidų ir mokesčių), tai per vienerius metus jis gauna 60 000 Eur (neatskaičius išlaidų ir mokesčių), o mokestinė našta šiuo metu sudaro 22,79 proc. pajamų, t.y. 13 671,00 Eur mokėtinų mokesčių, o po mokesčių pakeitimų mokestinė našta bus 40,81 proc., t.y. 24 486,00 Eur mokėtinų mokesčių. Be to, jo paslaugos apmokestinamos 21 proc. PVM.
- jeigu dabar individualią veiklą vykdančias asmuo gauna per mėnesį 6 000 Eur sumą (neatskaičius išlaidų ir mokesčių), tai per vienerius metus jis gauna 72 000 Eur (neatskaičius išlaidų ir mokesčių), o mokestinė našta šiuo metu sudaro 22,79 proc. pajamų, t.y. 16 405,20 Eur mokėtinų mokesčių, o po mokesčių pakeitimų mokestinė našta bus 40,81 proc., t.y. 29 383,20 Eur mokėtinų mokesčių. Be to, jo paslaugos apmokestinamos 21 proc. PVM.

Šie skaičiai yra tikslūs. Juos galima patikrinti pagal [oficialiose Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos \(SoDra\) ir Lietuvos advokatūros internetinėse svetainėse esančias individualios veiklos skaičiuokles](#). Iš gautų lėšų individualią veiklą vykdančias asmuo turi sukurti sau ir savo veiklai vykdyti samdomų žmonių darbo vietas, jas išlaikyti, apmokėti savo nedarbo, ligos, komandiruočių išlaidas, dirbti neskaičiuojant sau darbo laiko apskaitos, dalį lėšų skirti atostogoms ir jų metu negauti pajamų.

Pažymėtina, kad remiantis Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – VMI) pateiktais duomenimis 2021 m. vidutiniškai advokatų padėjėjai per metus gavo po 22 064 Eur (neatskaičius išlaidų ir mokesčių). Jiems teko mokestinė našta po 15,78 proc., t.y. po 3 482,80 Eur mokėtinų mokesčių, kas be patiriamų išlaidų leistų disponuoti kas mėnesį tik po 1 548 Eur suma, o po mokesčių pakeitimų mokestinė našta bus 34,04 proc., t. y. 7 511,47 Eur mokėtinų mokesčių, kas be patiriamų išlaidų leistų disponuoti kas mėnesį tik po 1 212 Eur suma. Remiantis VMI pateiktais duomenimis 2021 m. vidutiniškai advokatai per metus uždirbo po 44 220 Eur (neatskaičius išlaidų ir mokesčių). Jiems teko mokestinė našta po 20,90 proc., t.y. po 9 240,60 Eur mokėtinų mokesčių, kas be patiriamų išlaidų leistų disponuoti kas mėnesį po 2 915 Eur suma, o po mokesčių pakeitimų mokestinė našta bus 34,04 proc., t.y. 15 054,26 Eur mokėtinų mokesčių, kas be patiriamų išlaidų leistų disponuoti kas mėnesį po 2 430 Eur suma. Iš gaunamų pajamų advokatai ir jų padėjėjai privalo kas mėnesį mokėti nario mokestį, privalomojo profesinio civilinės atsakomybės draudimo įmokas, išlaikyti darbo vietą (kontorą) ir jos darbuotojus.

Papildomai abejonių kelia, ne tik teisės aktų projektų rengimo procesas, bet ir šios mokesčių reformos suderinamumas su Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) programa. Šios programos 123 punktu nustatyta, kad vienas iš bendrų bruožų tarp aukšto pragyvenimo lygio šalių yra „<...> palankios teisinio reguliavimo, mokestinės sąlygos privačiai iniciatyvai ir verslumui <...>“, todėl 124 programos punktu Vyriausybė įsipareigoja siekti, kad „valstybės teisinis reguliavimas ir mokestinė sistema skatintų verslumą ir piliečių įsitraukimą.“ Lietuvos advokatūros nuomone, drastiškas mokestinės naštos didinimas, tinkamai neišdiskutuotas su visuomene, pateiktas neatlikus realaus poveikio vertinimo, priešingai nei skelbiama Vyriausybės programoje, neskatina pradėti individualios veiklos ir imtis verslo. Be to, programos 10.3.12. punktu Vyriausybė įsipareigojo panaikinti kliūtis smulkiąjam verslui augti PVM, pelno ir pajamų mokesčių srityse, kas įrodo, jog Vyriausybė įsipareigojo panaikinti kliūtis gauti didesnes pajamas mokesčių sąskaita, o ne atvirkščiai.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad realus teikiamų teisės aktų projektų poveikio vertinimas nebuvo tinkamai atliktas, t.y. vykdytas nesilaikant Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme nustatytų reikalavimų, keliamų teisėkūroje dalyvaujantiems subjektams. Dėl šios priežasties siūlytina tik atlikus išsamų teisės aktų projektų poveikio vertinimą, inicijuoti konstruktyvias konsultacijas su visuomene bei bendruomenėmis, kurias tiesiogiai liečia mokesčių pokyčiai.

2. Dėl individualios veiklos ir darbo santykių pajamų apmokestinimo naštos suvienodinimo

Sutinkama, kad Lietuvoje darbo santykių pajamoms taikoma mokestinė našta yra per didelė, todėl pritartina Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos (toliau – Ekonomikos ir inovacijų ministerija) pozicijai, kad „mokesčių mažinimas darbo apmokestinimo srityje bei tikslinių lengvatų taikymas padidintų Lietuvos ekonomikos konkurencingumą ir augimą, o tai vidutiniu laikotarpiu generuotų didesnę biudžeto pajamų surinkimą.“ Tačiau teisės aktų projektų tikslas suvienodinti individualios veiklos pajamų ir pajamų iš darbo santykių apmokestinimą yra iš esmės neteisingas, nes individualią veiklą vykdančio asmens (jo padėtis mokestine prasme) turėtų būti lyginamas su juridiniu asmeniu (daugiau mažąja bendrija) ir papildomai neapmokestinant pajamų GPM, o ne su dirbančiuoju pagal darbo sutartį.

Visų pirma, skiriasi veiklos vykdymo principai: individualią veiklą vykdančio asmens nėra užtikrintas dėl savo pajamų stabilumo, periodiškumo, neturi tokių veiklos garantijų, kaip apmokamų atostogų, papildomų laisvadienių (vadinamų mamadienių/tėvadienių), mažesnės ligos ir motinystės/tėvystės išmokos ir kita.

Antra, iš esmės skiriasi šių asmenų grupių atsakomybė, nes individualią veiklą vykdyti pasirinkęs asmuo atsako neribotai (visu savo turtu), tuo tarpu darbuotojo atsakomybė ribojama Lietuvos Respublikos darbo kodekso nustatyta tvarka. Taigi, individualią veiklą vykdančio asmens veikla yra neatsiejiama nuo asmeninės atsakomybės žalos atsiradimo atveju, todėl laikoma rizikinga, privalomai bei savarankiškai draudžiama. Toks rizikingas veiklos modelis pripažįstamas ir taikomas, įpareigojant tokius asmenis privalomai draustis civilinės atsakomybės draudimu (pvz. advokatai, notariai, antstoliai).

Galiausiai, individualią veiklą vykdančys asmenys mokesčių taikymo kontekste galėtų būti lyginami nebent su verslo subjektais, tačiau ne su darbuotojais, kadangi pastarieji nekuria darbo vietų, yra susieti su darbdaviu pavaldumo santykiais, kuriam darbdavys užtikrina tinkamą darbo aplinką, priemones ir sąlygas paskirtoms funkcijoms atlikti, darbuotojui neinvestuojant į tai savo asmeninėmis lėšomis.

Pastebėtina, kad GPMĮ Projekto aiškinamajame rašte keliama hipotezė, kad ateityje silpnės darbuotojo ir darbdavio ryšys, dėl ko individuali veikla bus plačiau naudojama. Tačiau toks požiūris yra kritikuotinas, kadangi nesivadovaujama teisiniu reguliavimu, kas yra laikoma darbo santykiais, o kas – individualia veikla su visomis iš to kylančiomis aukščiau nurodytomis pasekmėmis (įskaitant riziką ir atsakomybę).

Remiantis išdėstytais argumentais, individualios veiklos ir iš darbo santykių gautų pajamų apmokestinimo suliginimas negali būti laikomas objektyviai pateisinamu, kadangi tokiu būdu neleistina vienodai traktuojami individualią veiklą vykdančys asmenys ir darbuotojai, kurie priklauso skirtingoms, pagrįstai diferencijuoto teisinio reguliavimo kategorijoms. Todėl keliamas tikslas – suvienodinti pajamų iš darbo santykių ir pajamų iš individualios veiklos mokesstinę naštą, vertintina neatitinka Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad „Lietuvos ūkis grindžiamas <...> asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva“.

3. Dėl mokesčio bazės individualios veiklos pajamoms plėtimo

Pirma, pagal dabar galiojančio GPMĮ 18 straipsnio 12 dalį, asmeniui, kuris verčiasi individualia veikla, leidžiamais atskaitymais gali būti pripažįstama suma, lygi 30 procentų gautų (uždirbtų) individualios veiklos pajamų. Šis išlaidų pripažinimo būdas buvo įtvirtintas tam, kad individualią veiklą vykdančys asmenys būtų paskatinti deklaruoti visas savo pajamas (kitais tariant, kovojant su ekonominiu šešėliu) ir kad būtų gerokai sumažinta administracinė našta tiek mokesčių administratoriui, tiek veiklą vykdančioms asmenims, nerenkant dokumentų dėl patirtų faktinių išlaidų. Galiojantis apmokestinamųjų pajamų bazės nustatymas, leidžiant atimti vadinamąsias

„prezumpcines“ išlaidas, nekaupiant jų dokumentų, yra patrauklus smulkiesiems ir vidutinio dydžio verslininkams, kurie vykdo individualią veiklą, nors abejotina, ar realus individualios veiklos pelningumas gali siekti 70 proc. Visgi dėl administravimo paprastumo jį renkasi dauguma intelektualines paslaugas teikiančių individualią veiklą vykdančių asmenų.

Tačiau GPMĮ Projekto 12 straipsnio 3 dalimi, siūloma minėtą sumą mažinti nustatant, kad *apskaičiuojant gyventojų, kuris mokesčiniu laikotarpiu nėra įregistruotas ir neprivalo registruotis pridėtinės vertės mokesčio mokėtoju, apmokestinamąsias individualios veiklos pajamas, gyventojų pasirinkimu vietoj kitose šio straipsnio dalyse nurodytų patirtų išlaidų gyventojų, kuris verčiasi individualia veikla, leidžiamais atskaitymais gali būti pripažįstama suma, lygi 20 procentų gautų (uždirbtų) individualios veiklos pajamų*. Pritartina Ekonomikos ir inovacijų ministerijos pozicijai, kad „mokesčinė našta individualią veiklą vykdančioms asmenims reikšmingai išaugs, todėl siūlytume palikti galiojančias taisykles individualią veiklą vykdančioms asmenims leisti atimti 30 proc. sąnaudų nerenkant dokumentų, nes tokiu atveju jie mokesčius moka nuo 70 proc. pajamų (pelno), kas yra didesnis nei realus jų veiklos pelningumas ir valstybė, tikėtina, surenka daugiau pajamų, nei tokiems asmenims užkraunant prievolę rinkti dokumentus, pagrindžiančius išlaidas“. Remdamasi tuo, Lietuvos advokatūra nepritaria aptariamų išlaidų mažinimui iki 20 proc. (kas siūloma asmenims, kurių pajamos neviršija nustatytos PVM ribos). Manytina, kad tokių sąnaudų ribojimo / uždraudimo pasekoje reikšmingai didės ne tik individualią veiklą vykdančių asmenų, bet ir mokesčių administratoriaus administravimo našta.

Be to, abejotinas teisės naudotis „prezumpcinių“ sąnaudų principu susiejimas su registracija PVM mokėtoju ar prievole registruotis PVM mokėtoju. Prievolė registruotis PVM mokėtoju kai kuriais atvejais nesiejama su individualią veiklą vykdančiojo pajamomis (tiek mažesnę už nustatytą pajamų ribą – šiuo metu 45 tūkst. Eur per paskutinius 12 mėn. – gaunantys asmenys gali privalėti registruotis PVM mokėtojais, tiek ir didesnes pajamas gaunantys asmenys gali neprivalėti jais registruotis). Be to, klaidingas įsitikinimas, kad individualią veiklą vykdančios asmenys, kurių pajamos viršijo taip vadinamą „PVM ribą“, ir taip veda detalią pajamų ir sąnaudų apskaitą, nes esant galimybei atskaityti 30 proc. „prezumpcinių“ sąnaudų, kaip minėta, kai kurie individualią veiklą vykdančios asmenys pasirenka nekaupiti išlaidų dokumentų. Tad „prezumpcinių“ sąnaudų galimybė turi išlikti tam, kad išlaikyti paskatą asmenis deklaruoti visas pajamas ir nevengti perkopti PVM ribos. Svarstyтина šiai galimybei nustatyti papildomus apribojimus, nustatant, kad, pvz., šia apmokestinamųjų pajamų apskaičiavimo tvarka gali naudotis tik tie individualią veiklą vykdančios asmenys, kurie nesinaudoja PVM atskaita ir nėra priskyre veiklai ilgalaikio turto.

Antra, nepritartina GPMĮ Projekto 14 straipsnio siūlomam reguliavimui, mažinančiam ribą, nuo kurios skaičiuojamas maksimalus gyventojų pajamų mokesčio (toliau – GPM) tarifas, nuo 35 000 Eur iki 10 000 Eur (taip pat ir palaipsniui). Manytina, kad 35 000 Eur pajamų riba yra

pernelyg žema (ypatingai atsižvelgiant į infliaciją ir augančias kainas) ir asmenys, gaunantys pajamas iki šiuo metu galiojančios ribos, turi būti apmokestinami mažiau (atkreiptinas dėmesys, kad jiems netaikomas neapmokestinamasis pajamų dydis (toliau – NPD), kuris taikomas darbo santykių pajamoms). Nepagrįstas ir klaidinantis teiginys, kad 75 proc. individualią veiklą vykdančių asmenų apmokestinimas nesikeis, nes akivaizdu, kad vien taip reikšmingai sumažinus šią ribą, šių asmenų apmokestinimas reikšmingai didės (net neatsižvelgiant į tai, kad siūloma mažinti leidžiamų atskaitymų dydį ir didinti GPM tarifus) – tą akivaizdžiai įrodo aukščiau (4 psl.) mūsų nurodytų skaičiavimų rezultatai.

Trečia, kadangi individualią veiklą vykdančių asmenų apmokestinimas turėtų būti lyginamas su juridinių asmenų pelno apmokestinimu (nes šie asmenys vykdo ekonominę veiklą, o ne darbo funkcijas), o ne su darbo santykiais, tai skaičiuojant pelno mokesčio bazę, remiantis Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo 24 straipsnio 1 dalimi, iš pajamų atskaitomi Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatyme nustatyti mokesčiai ir kitais Lietuvos Respublikos įstatymais arba Vyriausybės nutarimais nustatytos rinkliavos bei privalomosios įmokos, jeigu šis Įstatymas nenustato ko kita. Neatimamas tik pats pelno mokestis. Todėl nepagrįstas ir diskriminacinis ribojimas iš pajamų atskaityti individualią veiklą vykdančio asmens sumokėtas valstybinio socialinio draudimo (toliau – VSD) ir privalomojo sveikatos draudimo (toliau – PSD) įmokas.

Negana to, kadangi šiuo metu Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme įtvirtinti ženklūs ribojimai individualią veiklą vykdančioms asmenims pripažinti sąnaudas leidžiamais atskaitymais, bet koks papildomas mokesčio bazės ribojimas galimas tik peržiūrėjus visus individualią veiklą vykdančių asmenų leidžiamus atskaitymus bei suvienodinus juos su pelno mokesčio leidžiamų atskaitymų reguliavimu.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Lietuvos advokatūra nepritaria GPMĮ Projekto pakeitimams dėl leidžiamų atskaitymų be dokumentų dydžio mažinimo, ribos, nuo kurios taikomas maksimalus GPM tarifas mažinimo bei dėl VSD ir PSD įmokų pripažinimo neleidžiamais atskaitymams.

4. Dėl GPM tarifo didinimo

Nepritartina GPM tarifo individualios veiklos pajamoms didinimui nuo 15 iki 20 proc. (taip pat ir palaipsniui), nes individuali veikla, kaip jau minėta anksčiau, negali būti sulyginama su darbo santykiais. Taip pat, GPMĮ Projekto 2 straipsnio siūlomas teisinis reguliavimas numatantis papildomo 5 ir 7 proc. GPM tarifo įvedimą iš esmės reiškia progresinės mokesčių sistemos įtvirtinimą. Lietuvos advokatūros nuomone, Lietuvos, kaip jurisdikcijos, patrauklumas dėl tokios sistemos

įtvirtinimo ženkliai sumažės, nes paprasti mokesčiai iš esmės yra patrauklus jurisdikcijos elementas, o Lietuva, siekdama pritraukti talentų ir didžiuodamasi (bent jau viešai) savo vienaaragiais ir startuoliais bei aukštųjų technologijų įmonėmis, įtvirtindama progresiniu apmokestinimu pagrįstą mokesčių sistemą, netenka didelės dalies savo patrauklumo. Atsižvelgiant į geopolitinę situaciją, abejotina, ar tai tvarus sprendimas. Be to, siūlomais pakeitimais didelės pajamas uždirbantys asmenys skatinami ieškoti patrauklesnių jurisdikcijų (ne tik mokesčine prasme), todėl tokių asmenų emigracija yra tikėtina.

Atkreiptinas dėmesys, kad mokesstinės naštos didinimas turėtų būti tolygus, nes gyventojai veiklą vykdo rinkoje, kurioje sąlygos taip greitai negali būti keičiamos. Tačiau siūlomu individualios veiklos pajamų apmokestinimo modeliu (nors GPMĮ Projekto aiškinamajame rašte nurodyta, kad tarifą siūloma didinti palaipsniui), pasikeitus mokesčio bazei, jau 2024 metais mokesstinė našta individualią veiklą vykdančioms asmenims didėtų beveik dvigubai.

Remiantis tuo, nepritartina GPMĮ Projekto 2 straipsniu siūlomam papildomo pajamų mokesčio tarifo įvedimui bei GPMĮ Projekto 3 straipsnio 1 daliai, kuria būtų palaipsniui didinamas individualios veiklos pajamų apmokestinimui taikomas pajamų mokesčio tarifas nuo 15 iki 20 proc.

5. Dėl nedarbo draudimo

Advokatų bendruomenei nedarbo draudimas nėra aktualus, nes tikėtina, kad šis draudimas išliks tik deklaratyvus ir praktikoje neveiks. Siekiant gauti socialines nedarbo išmokas, advokatas turėtų išregistruoti savo individualią veiklą, o tai reikštų būti išbrauktam iš Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašo, o siekiant į jį grįžti, reiktų iš naujo laikyti egzaminą, steigti naują darbo vietą, naujai prisiekti bei gauti Advokatų tarybos pritarimą. Tokiam žingsniui advokatas ryšis tik iš esmės nusprendęs nutraukti veiklą, o norėdamas turėti realią nedarbo draudimo apsaugą, advokatas, kaip ir bet kuris kitas individualią veiklą vykdančias asmuo, gali draustis savarankiškai privačiose draudimo bendrovėse jam priimtinomis draudimo sąlygomis. Todėl nepritartina individualios veiklos įtraukimui į nedarbo draudimą ir laikytina, kad šios įmokos yra tiesiog VSD įmokų padidėjimas.

Be to, manytina, kad nedarbo draudimo įvedimas kitose veiklose ženkliai padidins administracinę naštą, nes atsakingoms institucijoms reikės registruoti veiklos vykdymo pasikeitimus, o pati sistema sudarys sąlygas piktnaudžiavimui (nutraukiant veiklą tik formaliai, o realiai ją tęsiant, tik negaunant oficialiai pajamų „veiklos nutraukimo“ laikotarpiu), todėl institucijos sieks nustatyti piktnaudžiavimo atvejus, kas taip pat, padidins jų darbo krūvį.

Lietuvos advokatūra laikosi pozicijos, kad individualią veiklą vykdančys asmenys nedarbo riziką aiškiai supranta pasirinkdami tokią veiklos formą ir ją prisiima, todėl valstybė neturėtų prisidėti prie papildomo verslo draudimo. Nenorintys prisiimti nedarbo rizikos asmenys turėtų rinktis kitą veiklos formą su visomis jos pasekmėmis, pvz. įsidarbinti pagal darbo sutartį.

6. Dėl VSD įmokų lubų didinimo nuo 43 VDU iki 60 VDU

Lietuvos advokatūra palaikytų Ekonomikos ir inovacijų ministerijos siūlymą vidutinio darbo užmokesčio (toliau – VDU) ribos mažinimui pajamoms, susijusioms su darbo santykiais iki 43 VDU, tačiau nepitaria VSDĮ Projekto 2 straipsnio 5 dalimi siūlomam šios ribos didinimui individualios veiklos pajamoms iki 60 VDU. Be to, svarstant bet koki VSD įmokų padidinimo pasiūlymą (tiek bazės, tiek tarifo pavidalu), kompleksiskai turėtų būti svarstomas ir atitinkamas socialinio draudimo išmokų lyginimas, bet teisės aktų projektais to neatlikta.

7. Dėl PVM ribos didinimo nuo 45 000 iki 55 000 EUR

Lietuvos advokatūra palaiko ir pritaria šiam padidinimui, juolab, kad Europos Komisijos leidimas padidinti šią ribą gautas dar 2020 metų pabaigoje. Atsižvelgiant į tai, kad pareigos registruotis PVM mokėtoju 45 000 Eur riba iš esmės nebuvo keista nuo 2012 metų, į pastarųjų metų ženkliai infliaciją visose srityse, siūlytina šią ribą kaip įmanoma greičiau arba bent palaipsniui, tačiau ne vėliau nei iki 2026 metų, ar kelti dar ženkliau – iki be Europos Komisijos leidimo galimos maksimalios 85 000 Eur sumos.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, Lietuvos advokatūros įsitikinimu, teisės aktų projektai parengti skubotai, nepaisant esminių Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų, taikomų teisėkūros procese, įskaitant tinkamo ir išsamaus siūlomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo. Lietuvos advokatūra yra pasirengusi dialogo būdu aptarti teisiškai pagrįstus mokestinės aplinkos pokyčius.

Advokatų tarybos pirmininkas

Mindaugas Kukaitis